

اثربخشی جو آموزشی در مدارس بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

آمنه فرهادی

کارشناسی ارشد شیمی آلی ، دانشگاه اصفهان

Farhadi16591358@gmail.com

۰۹۳۵۵۹۸۳۷۷۱

چکیده :

بیشترین یادگیری از طریق آموزش رسمی در مدارس اتفاق می افتد و سیستم های اثربخش مدارس نیازمند ترکیب صحیحی از منابع و تسهیلات آموزشی مناسب، جهت گیری مناسب جو مدرسه و دانش آموزانی که آماده یادگیری هستند، می باشند. این تحقیق با هدف بررسی اثربخشی جو آموزشی در مدارس بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و به روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است . نتایج بیانگر آن است که جو آموزشی مدارس به طور مستقیم باعث ارتقای حس تعلق به مدرسه در دانش آموزان و بهبود پیشرفت تحصیلی آنان می شود . جو مثبت مدرسه که با ایمنی، روابط مثبت، انتظارات روشن و تمرکز بر یادگیری مشخص می شود، مشارکت دانش آموز، انگیزه، پیشرفت تحصیلی و رفاه اجتماعی-عاطفی را تقویت می کند.

واژگان کلیدی: پیشرفت تحصیلی ، جو مدرسه ، دانش آموزان ، معلم .

۱- مقدمه :

یکی از مهمترین، پیچیده ترین و گسترده ترین نظام های اجتماعی، نظام آموزش و پرورش است که موضوع و محور اصلی فعالیت آن، انسان و تعلیم و تربیت اوست. امروزه کشورهای جهان سعی دارند با وضع قوانین آموزشی، اداری و مالی، زمینه را برای با سواد کردن مردم و اجباری کردن آموزش و پرورش در سطوح بالاتر تحصیلی مساعد سازند و با تأسیس یا گسترش مراکز تحقیقاتی، آموزش پیش دبستانی، متوسطه و آموزش عالی در مناطق شهری و روستایی مبادرت ورزند و از طریق آموزش و پرورش شرایط لازم را برای بروز استعدادها و پرورش خلاقیت و نوآوری در افراد مختلف جامعه پدید آورند. (صافی، ۱۳۹۸) آموزش نه تنها برای پیشرفت افراد بلکه برای پیشرفت جامعه نیز ضروری است. (مهدوی راد، فرزاد و کوشکی، ۱۳۹۸)

آموزش بزرگترین ابزار رشد و توسعه فرد و جامعه و همچنین وسیله ای برای شکوفایی سرمایه انسانی و پیشرفت ملی می باشد. آموزش همچنین نقش کلیدی در تعیین این موضوع که زندگی بزرگسالی فرد چگونه خواهد بود دارد. به عبارت دیگر، سطح بالاتری از آموزش به معنای درآمد بالاتر، سلامتی بهتر و زندگی طولانی تر است. بیشترین یادگیری از طریق آموزش رسمی در مدارس اتفاق می افتد و سیستم های اثربخش مدارس نیازمند ترکیب صحیحی از منابع و تسهیلات آموزشی مناسب، جهت گیری اخلاقی جو مدرسه و دانش آموزانی که آماده یادگیری هستند، می باشند.

وضعیت تحصیلی میتواند تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار گیرد که یکی از این عوامل اثربخشی مدارس است. (Kovarski et al., 2020) مدارس به عنوان یک عامل آموزشی، نقش مهمی را در ایجاد حمایت آموزشی برای معلمان و مدیران، هدفگذاری آموزشی، اختصاص منابع مالی و انسانی با راه منطقی و عقلانی جهت ارتقای پیامدهای یادگیری دانش آموزان، ایفا می کنند. (Xinyu, 2019) در این راستا جو سازمانی مدارس نقش مهمی در بهبود اثربخشی مدرسه دارد. (عامری و جهانی، ۱۳۹۲) و به طور کلی، از سه مؤلفه اصلی تشکیل شده است. از جمله تلاش یک مدرسه برای تقویت ایمنی، یک محیط حمایت کننده و روابط محترمانه و قابل اعتماد.

جو مدرسه یکی از عناصر مهم و اساسی محیطهای یادگیری موفق و مؤثر به حساب می آید و عبارت است از: باورها، ارزشها و نگرشهای مشترکی که تعامل بین دانش آموزان، معلمان و مدیران مدارس را شکل می دهد و درعین حال الگوهایی را نیز برای هنجارها و رفتارهای ایده ال و مقبول، در سطح مدرسه به وجود می آورد (فرحبخش، قبادیان، فرحبخش و قنبری، ۱۳۹۸) جو مدرسه به « خصوصیات اجتماعی، عاطفی و جسمی جامعه مدرسه » اشاره دارد و دریچه ای برای درک تجربه دانش آموزان از مدرسه ارائه میدهد. از دید دانش آموزان، فضای مدرسه به طور کلی به عنوان تجارب جمعی دانش آموزان در یک مدرسه در نظر گرفته میشود که محیط اجتماعی مدرسه را مشخص می کند. نتایج مطالعات متعدد نشان داده است که جو، مدرسه در تمامی مقاطع تحصیلی، تأثیر مثبتی بر روی موفقیت تحصیلی فراگیران دارد.

فرامرزی و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهش خود به بررسی تأثیر جو مدرسه بر یادگیری دانش آموزان پرداختند. این پژوهش مفهوم فضای مدرسه را بررسی می کند و ابعاد مختلف آن مانند ایمنی، نظم، روابط و تمرکز تحصیلی را برجسته می کند. سپس تحقیقات در مورد تأثیر این ابعاد بر نتایج دانش آموزان بررسی می شود. همچنین این پژوهش به بررسی راهبردهای مختلف برای ایجاد جو مثبت مدرسه می پردازد، از جمله تقویت روابط مثبت دانش آموز و معلم، اجرای سیاستهای انضباطی روشن و منسجم، ترویج مشارکت و رهبری دانش آموزان و ایجاد فرهنگ مشارکتی مدرسه. این بررسی با تأکید بر اهمیت تحقیق و همکاری مداوم بین معلمان، خانواده ها و جوامع برای پرورش جو مثبت مدرسه که یادگیری و رفاه دانش آموز را افزایش می دهد، به پایان می رسد.

یافته‌های تحقیق مرادی مقدم و بدری (۱۴۰۲) در بررسی تاثیر کیفیت زندگی مدرسه بر سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان با نقش میانجی حمایت تحصیلی و جو مدرسه نشان داد بین کیفیت زندگی در مدرسه، حمایت تحصیلی، جو مدرسه و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. کیفیت زندگی در مدرسه بر سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان اثر مثبت و معناداری دارد و کیفیت زندگی در مدرسه با میانجی‌گری حمایت تحصیلی و جو مدرسه، اثر غیرمستقیم و معناداری بر سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان ایفا می‌کند.

بلوچ و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی به بررسی کارایی جمعی معلم، جو مدرسه و خوش‌بینی علمی معلم در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان: سهم متغیر اثربخشی مدرسه پرداختند. نتایج نشان داد بین جو مدرسه، خوش‌بینی علمی و کارایی جمعی معلمان با اثر بخشی مدرسه رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین اثربخشی مدرسه با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنی‌داری وجود دارد. اثربخشی مدرسه نقش میانجی در رابطه خوش‌بینی علمی، کارایی جمعی معلمان و جو مدرسه با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد.

فرح بخش و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی تاثیر جو مدرسه بر خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان با میانجی‌گری سبک مدیریت کلاسی نشان دادند جو مدرسه بر خودکارآمدی تاثیر مثبت داشت. همچنین سبک مدیریت بر خودکارآمدی تاثیر مثبت داشته و نقش میانجی برای تاثیر جو مدرسه بر خودکارآمدی مورد تایید قرار گرفت.

احمدی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی رابطه جو اخلاقی مدرسه با حس تعلق به مدرسه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پرداختند. نتایج نشان داد که مؤلفه‌های جو اخلاقی با حس تعلق به مدرسه ارتباط مستقیم و مثبت دارند. همچنین، مؤلفه‌های جو اخلاقی از طریق حس تعلق به مدرسه با پیشرفت تحصیلی رابطه غیرمستقیم و مثبت دارند لذا می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هرگونه بهبود در جو اخلاقی مدرسه می‌تواند با بهبود حس تعلق در مدرسه و پیشرفت تحصیلی همراه باشد.

۲- روش شناسی :

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی جو آموزشی در مدارس بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به شیوه توصیفی و از نوع کتابخانه‌ای انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی از قبیل کتب، مقالات و پایان نامه‌ها می‌باشد.

۳- بحث درباره یافته‌ها

هنگامی که از جو صحبت می‌شود، افراد عادی تصویری از جو زمین که همچون هاله‌ای تمام وجوه زندگی آنها را احاطه کرده است، به یاد می‌آورند. در گفتگوهای روزانه در سازمانها و نهادهای، واژه‌های جو متشنج، جو مسموم، جو ناآرام و ... بارها به کار برده می‌شود. حال این که کمتر به مفاهیم علمی آن توجه می‌شود و روشهای شناخت آن نیز کمتر مورد تحقیق قرار می‌گیرد. از نظر لغوی جو عبارت است از « اطراف و یا آنچه که بر چیز دیگری احاطه دارد (فضا، مابین زمین و آسمان) ».

هو و میسکل جو یا اقلیم سازمانی را در یک مدرسه، چنین تعریف می‌کنند: « جو یا اقلیم سازمانی، اصطلاح وسیعی است که به ادراک معلمان از محیط عمومی کار در مدرسه اطلاق شده و متاثر از سازمان رسمی، غیر رسمی، شخصیت افراد و رهبری سازمانی است. » هالپین و کرافت در تعریف جو سازمانی می‌گویند: « ویژگی‌های درونی که یک سازمان را از سازمان دیگر متمایز ساخته و روی رفتار افراد آن تاثیر می‌گذارد، جو سازمانی نامیده می‌شود. این جو سازمانی به وسیله ادراکات کارکنان و توصیف‌های آنان از ویژگی‌های درونی سازمان سنجیده می‌شود. » به طور کلی صاحب نظران هر کدام تعاریف متعددی از جو بیان داشته‌اند، ولی نکته‌ای که در اکثر تعاریف آنها مشترک است، آن است که جو سازمانی بر اساس ادراک کارکنان از محیط سازمان سنجیده می‌شود.

۳-۱. نظریه‌های جو سازمانی مدارس :

۳-۱-۱. مدل جو سازمانی هالپین و کرافت (رفتار معلم - مدیر : باز تا بسته)

مطالعات « هالپین » و « کرافت » در سال ۱۹۶۲ از مدارس ابتدایی شاید شناخته شده ترین مفهوم پردازی و اندازه گیری از جو سازمانی است. « هالپین و کرافت » نظریه جو سازمانی را برای معلمان معرفی کردند. زیرا به موجب تعریفی که، جو سازمانی به وسیله افراد در سازمان تجربه می‌شود آنها فرض نمودند که ادراکات این افراد منبع معتبری از داده‌ها هستند. وقتی آنها مشاهده کردند که:

۱. احساس معلمان نسبت به مدرسه خود به طور قابل توجهی از همدیگر متفاوت است.

۲. مفهوم روحیه شاخص این احساس نمی‌باشد.

۳. وقتی مدیران « آرمانی » به مدرسی منتصب می‌شوند که نیاز به اصلاح دارند و هیئت آموزشی از فعالیت آنان جلوگیری می‌کند.

۴. عنوان جو سازمانی توجه زیادی را به خود جلب کرد، به ترسیم جو سازمانی شروع کردند.

هالپین و کرافت، جو اجتماعی مدارس را به عنوان ترکیبی از دو بعد رهبری مدیر مدرسه و تعامل‌های معلمان تصور می‌کردند. تعامل‌های گروهی از معلمان در یک مدرسه ممکن است مشابه محیط‌های جغرافیایی یک ناحیه در نظر گرفته شود. و سبک رهبری مدیر مدرسه می‌تواند برابر با شرایط جوی باشد.

۳-۱-۱-۱. انواع جو سازمانی طبق مدل هالپین و کرافت

هالپین و کرافت شش جو اصلی مدارس را در قالب عناوینی چون جو باز، جو بسته، جو خود مختار، جو پدرا نه، جو کنترل شده و جو آشنا را معرفی کردند که ویژگی‌های هر کدام به شرح زیر است:

جو باز: مدارس با جو باز، دارای عدم تعهد پایین، موانع و محدودیت کم، نشاط و صمیمیت بسیار زیاد، این ترکیب جوی را پیشنهاد می‌کند که هم مدیر و هم معلمان رفتار صحیحی دارند.

جو بسته: دارای ویژگیهای متضاد با جو باز است. اعتماد و نشاط در آن کم و عدم اشتغال به کار زیاد است. مدیر و معلمان خود را مشغول نشان می‌دهند، مدیر بر مسائل بی اهمیت، راهوار و غیرضروری تاکید می‌کند و معلمان با همین تاکید مدیر کمترین همکاری را دارند و رضایت کمتری نشان می‌دهند.

جو پدرا نه: یک محیط اجتماعی را نشان می‌دهد که در آن مدیر سخت تلاش می‌کند ولی متاسفانه تلاش او بی تاثیر است. معلمان کار زیادی بر دوش ندارند ولی به خوبی با هم کنار نمی‌آیند و به تشکیل گروههای رقیب گرایش دارند.

جو خودمختار: جوی است که تقریباً آزادی کامل را برای معلمان به منظور هدایت کارشان و ارضاء نیازهای اجتماعی مطابق میلشان توصیف می‌کند. در این جو روحیه و صمیمیت نسبتاً بالا هستند و عدم جوشش یا بازدارندگی کمتری وجود دارد. مدیر مدرسه اگرچه سختکوش است ولی در ارتباط با نظارت نسبتاً کناره گیر و آسان گیر است. مدیر به طور نسبی مراعات معلمان را می‌کند.

جو کنترل شده: اشاره به جو پرکاری دارد که به زیان زندگی اجتماعی اعضا تمام می‌شود. با وجود این روحیه بسیار بالاست، معلمان در کارشان فعال و متعهدند اما تکالیف بیش از حد دارند و تعامل شخصی کمتری دارند. مدیر مدرسه به اندازه کافی سختکوش است تا مطمئن شود کارها به خوبی پیش می‌رود اما الگویی برای تعهد و وفاداری برای معلمان نمی‌باشد. در یک مدرسه با جو کنترل شده اساساً تاکید بر تولید بالا، بازدارندگی بالا و صمیمیت پایین است.

جو آشنا: نشان دهنده جوی است که در آن روابط اجتماعی مطلوب به زیان انجام کارها تمام می‌شود. معلمان در ارتباط با کار یکدیگر نمی‌جوشند اما در ارتباط با زندگی اجتماعیشان با هم صمیمی هستند. مدیر مدرسه اگرچه در سطح شخصی بسیار ملاحظه گر است ولی به هیچ وجه کناره گیر نیست، بر بهره‌وری تاکید نمی‌کند و بر انجام کار نیز نظارت ندارد. به طور خلاصه محیط مدرسه بسیار دوستانه است لیکن معلمان فعالیت اندکی دارند.

۳- ۱- ۲. جو سازمانی «وین هوی و دنیس سیبو» OCDQ – ML

بعدها طی انتقاداتی، «آندروهیز» در یک تلاش تجربی برای ارزیابی OCDQ، به تجدید نظر در آن پرداخت و شکل اصلاح شده آن را برای مدارس ابتدایی OCDQ – RE و برای مدارس متوسطه OCDQ – RS به کار برد. از جدیدترین اقدامات اصلاحی پیرامون OCDQ – RE می‌توان از اقدامات و اصلاحات «وین هوی و دنیس سیبو» یاد کرد. «وین هوی و دنیس سیبو» بر اساس تحلیل عوامل زیرتستهای OCDQ – ML آشکار ساختند که مفهوم سازی و اندازه گیری اقلیم، متکی بر دو عامل مهم است. در رفتار حمایتی، دستوری، تهدیدی، مدیر، عامل اول را تشکیل داده و در رفتار عدم تعهد، متعهدانه و همکارانه معلم عامل دوم را تعیین می‌کند، به طور اخص آنها بیان داشتند جو مدارس می‌تواند به صورت یکی از انواع چهارگانه جو باز، جو متعهدانه، جو غیرمتعهدانه و جو بسته در نظر گرفته شود. (ترکمنی، ۱۳۹۱)

۳-۲. عوامل مؤثر در تعیین جو مدارس:

۱. ویژگیهای امکانات و تسهیلات مدرسه
۲. سلامتی و امنیت محیط
۳. فرصت سازی جهت مشارکت دانش آموزان
۴. کاربرد پاداش و تشویق
۵. روحیه دانش آموزان
۶. ارتباطات کارمندان، معلمان و مدیران
۷. رهبری آموزشی، مهارتهای آموزشی

۳-۳. تاثیر جو آموزشی بر عملکرد تحصیلی

موقعیت آموزشی منظم همراه با محبت و احترام متقابل نسبت به محیطهای خشک و تهی از عواطف، در یادگیری تأثیر بیشتری دارد. عاطفه به عنوان عاملی بسیار مؤثر می تواند در جریاناتی نظیر نبود امنیت، ترس، اضطراب، نوسیدی، شک و تردید بروز پیدا کند و دانش آموز را با وجود قرارگیری در محیط پر بار فیزیکی، به کنجکاوی و تلاش برای یادگیری و حل مسائل ذهنی خود وادارد. مجموعه عوامل مؤثر بر یادگیری در جو آموزشی کلاس، در زیر آمده اند:

- رابطه معلم و دانش آموزان
- رابطه دانش آموزان با هم
- رابطه دانش آموزان با محیط، یادگیری و محتوای آموزشی
- تناسب یادگیری با استعداد گرایش، نیاز و آمادگی دانش آموزان
- محیط آکنده از محبت و احترام متقابل

محیطهای آموزشی همانند سایر محیطهای اجتماعی تعامل میان افراد را سبب می شوند. این تعامل در ارتباط تجلی می یابد. به طور کلی، کلاس درس نظامی پویاست که ساختار، سازمان و هنجارهای خاص خود را دارد. هر کلاس صرف نظر از همانندی در ظاهر، مانند یک اثر انگشت ویژگی های خاص خود را دارد. همچنین، هر کلاس شیوه ها و الگوهای ارتباطی و محدوده های خود را دارد. ایجاد محیط اجتماعی مناسب و تمرینش در طراحی آموزشی جایگاه بسیار مهمی دارد. چنین محیطی دست کم سه ویژگی دارد:

۱. محیطی که دانش آموزان در آن نسبت به خود، هم کلاسی ها و کلاس درس به عنوان یک گروه اجتماعی احساس مثبت دارند.

۲. به‌گونه‌ای سازمان‌یافته است که در آن دانش‌آموزان تکالیف و وظایف خود را انجام می‌دهند و با معلم و سایر دانش‌آموزان همیاری و مشارکت می‌کنند.

۳. محیطی است که در آن دانش‌آموزان دانش کسب می‌کنند و به مهارت‌های فردی و اجتماعی ناآل می‌شوند.

بدیهی است، تأکید معلم بر استفاده از روش‌های تدریس مشارکتی و نیز برنامه‌هایی مانند همیار معلم، فعالیت‌های تیمی و تجربه‌های گروهی، در شکل‌گیری مناسب محیط یادگیری و جو آموزشی تأثیرگذارند.

۴- نتیجه‌گیری

جو مدرسه یکی از عناصر مهم و اساسی محیط‌های یادگیری موفق و مؤثر به حساب می‌آید. جو مدرسه عبارت است از: باورها، ارزشها و نگرشهای مشترکی که تعامل بین دانش‌آموزان، معلمان و مدیران مدارس را شکل می‌دهد و درعین حال الگوهای را نیز برای هنجارها و رفتارهای ایده‌آل و مقبول، در سطح مدرسه به وجود می‌آورد. در واقع جو مدرسه اشاره می‌کند به ویژگی‌های نسبتاً ثابتی از محیط مدرسه که نتیجه رفتار دانش‌آموزان و مبنی بر ادراک آنها از رفتار و سلوک در مدرسه می‌باشد. تحلیل شرایط درونی مدارس مستلزم تمرکز بر دو مفهوم فرهنگ سازمانی و جو سازمانی است. هر دو مفهوم اشاره می‌کنند به اینکه رفتار در سازمان فراتر از جوانب رسمی و فردی، تحت تأثیر نیروهای پیدا و ناپیدای درون سازمانی است. جو سازمانی دلالت دارد بر ادراکات اعضای سازمان که بازتاب هنجارها، مفروضات و باورهای سازمانی است. تحقیقات نشان می‌دهد که جو مدرسه نقش بسیار مهمی در پیشرفت علمی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان به خصوص در دوران نوجوانی و جوانی ایفا می‌کند. با حاکم شدن جو مملو از احترام، انصاف و همکاری بین معلمان با دانش‌آموزان، دانش‌آموزان با معلمان و دانش‌آموزان با دانش‌آموزان حس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان را افزایش می‌یابد و همچنین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز بالا می‌رود.

پیشنهادهات :

در ارتباط با یافته‌های این پژوهش پیشنهادهای ذیل ارائه میشود:

-مسئولین آموزش و پرورش آموزشهای لازم را در خصوص جو مدرسه و تأثیر آن بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان ارائه دهند.

-به مدیران مدارس، پیشنهاد میشود برای اثربخشی بالا در مدارس با ایجاد باورهای خوشبینانه در خود و گسترش محیط مدرسه‌های مثبت‌گرا، شرایط را برای رشد خوش بینی علمی فراهم کنند.

-مدیران مدارس اثربخش، محیط‌های آموزشی دلگرم‌کننده و حمایتی را که روحیه مثبتی را در بین معلمان و دانش‌آموزان ایجاد می‌کنند فراهم نمایند.

منابع

- احمدی، سهیلا، حسنی، محمد، و موسوی، میرنجف. (۱۳۹۷). رابطه جو اخلاقی مدرسه با حس تعلق به مدرسه و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. اخلاق در علوم و فناوری، ۱۳(۴)، ۱۲۵-۱۳۲.
- بلوچ، سلیم، وکیلی یکان، طیبه، حسنی، محمد، قلعه ای، علیرضا. (۱۳۹۹). کارایی جمعی معلم، جو مدرسه و خوشبینی علمی معلم در موفقیت تحصیلی دانش آموزان: سهم متغیر اثربخشی مدرسه. توسعه حرفه ای معلم، ۵(۴)، ۲۵-۴۲.
- ترکمندی، حمیدرضا. (۱۳۹۱). جو مدرسه به عنوان ترکیبی از رفتار مدیر مدرسه و رفتارهای معلمان، <http://vahdat2school.blogfa.com/post/24>
- صافی، احمد. (۱۳۹۸). سازمان و مدیریت در آموزش و پرورش، ویراست پنجم، تهران: انتشارات ارسباران.
- عامری، فرشاد؛ جهانی، جعفر. (۱۳۹۲). رابطه بین فرهنگ سازمانی با اثربخشی مدرسه از دیدگاه مدیران و دبیران متوسطه شهر شیراز. فصلنامه علمی پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۴(۳)
- فرح بخش، سعید، قبادیان، مسلم، فرح بخش، مریم، و قنبری، راضیه. (۱۳۹۸). بررسی تاثیر جو مدرسه بر خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان با میانجی گری سبک مدیریت کلاسی. تدریس پژوهی، ۷(۳)، ۲۲۷-۲۴۲.
- فرامرزی، حسین؛ باخدای ارزنه کی، عصمت؛ باخدای ارزنه گی، علی اصغر؛ باخدای ارزنه ئی، سمیه. (۱۴۰۳). تاثیر جو مدرسه بر یادگیری دانش آموزان، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی (موسسه آموزش عالی نگاره)، شماره ۷۰
- مرادی مقدم، مجید، بدری، مرتضی. (۱۴۰۲). تاثیر کیفیت زندگی مدرسه بر سرزندگی تحصیلی دانش آموزان با نقش میانجی حمایت تحصیلی و جو مدرسه. رفتار مثبت در سازمانهای آموزشی، ۱(۴)، ۸۲-۹۷
- مهدوی راد، حجت؛ فرزاد، ولی الله و کوشکی، شیرین. (۱۳۹۸). تبیین مدل عمل رد تحصیلی، اهداف پیشرفت، خودکارآمدی تحصیلی با میانجیگری درگیری تحصیلی در دانش آموزان متوسطه دو. پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۷(۲۷)

Kovarski, C., Portalier, S., Faucher, C., Carlu, C., Bremond-Gignac, D., & Orssaud, C. (2020). *Effects of visual disorders on the academic achievement of French secondary school students*. Archives de Pédiatrie, 27(8), 436-441.

Xinyu, N. (2019). *what influences school district effectiveness growth trajectories? A growth mixture modeling (GMM) analysis*. Doctoral tesis, Columbia University.